

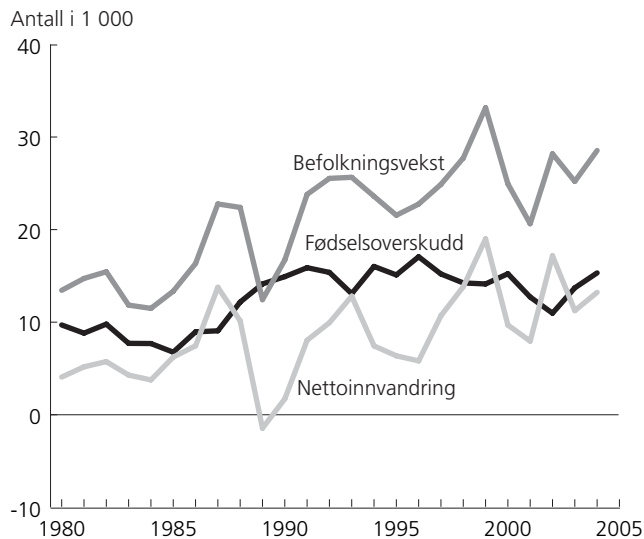
Befolkningsutviklingen

Befolkningsveksten i Norge har økt betydelig siden 1980-tallet. Dette skyldes først og fremst økende nettoinnvandring, men også høye fødselsoverskudd. I 2004 vokste befolkningen mer enn på flere år: både absolutt (28 500) og relativt (0,62 prosent) var veksten den høyeste siden 1999, da innvandringen var uvanlig stor. Dette skyldes både flere fødsler, færre dødsfall, høyere innvandring og lavere utvandring i 2004 enn i året før. Nettoinnvandringen utgjorde 46 prosent av befolkningsveksten, om lag samme nivå som i de siste seks år.

Fødsler

Antall levendefødte økte med om lag 500 i forhold til året før til 57 000 i 2004. Samlet fruktbarhetstall (SFT) for 2004 anslås til ca. 1,83 per kvinne.¹ Dette er en fortsettelse av den svake fruktbarhetsoppgangen vi har hatt siden 2002. Selv om SFT har vært relativt stabilt siden 1987 på mellom 1,75 og 1,93 barn per kvinne, foregår det interessante endringer i fødselsmønsteret. Siden slutten på 1980-tallet har mødrenes gjennomsnittsalder ved første fødsel økt fra 25,2 til 27,9 år, mens den har økt fra 27,0 til 29,2 år for alle fødsler. Spredningen i fødslene har økt, og det er blitt større variasjon i alderen for etablering med familie og barn. Denne utviklingen fører til at alderen til småbarnsmødrene kan variere fra tidlig i tjuetårene til slutten av trettiårene (Lappegård og Brunborg 2004).

Befolkningsvekst, fødselsoverskudd og nettoinnvandring 1980-2003

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Slike endringer i fødselsmønsteret har ikke nødvendigvis større effekter på fødselstallet, som er det som bestemmer framtidens aldersstruktur og befolkningsstørrelse, men de kan ha betydelige konsekvenser for boliggetterspørsel og arbeidstilbud, omsorg mm. F.eks.

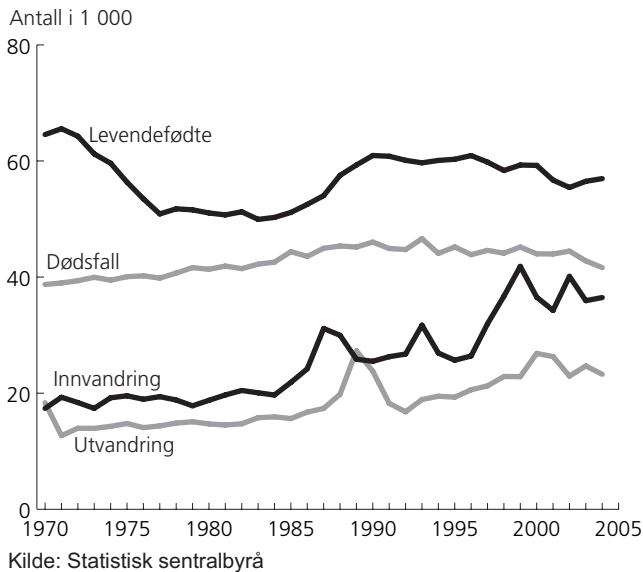
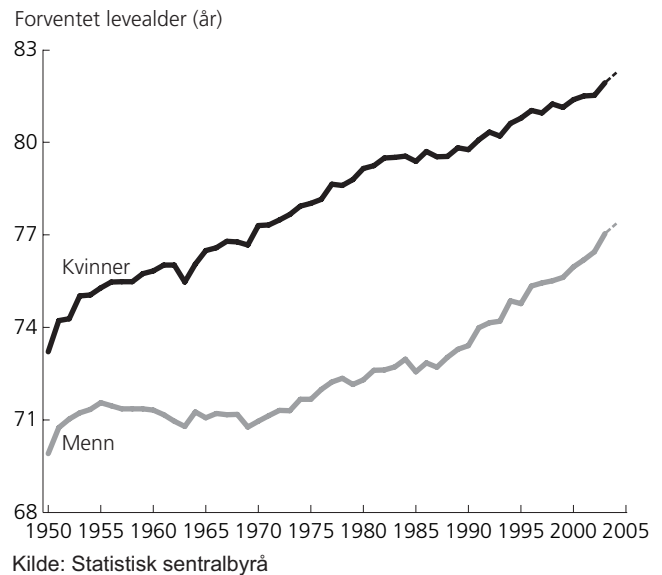
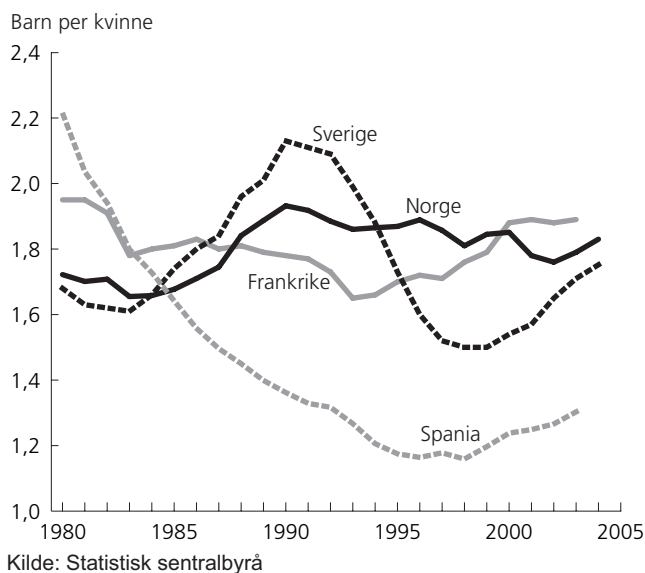
Befolkningsendringer 1991-2005

År	Folketal per 1.1.	Levende-fødte	Dødsfall	Innvandring	Utvandring	Nettoinnvandring	Fødselsoverskudd	Befolkningsvekst
1991-1995 gjennomsnitt	4 299 171	60 196	45 102	27 465	18 546	8 919	15 093	24 013
1996-2000 gjennomsnitt	4 420 819	59 522	44 348	34 690	22 885	11 805	15 175	26 980
2001	4 503 436	56 696	43 981	34 264	26 309	7 955	12 715	20 670
2002	4 524 066	55 434	44 465	40 122	22 948	17 174	10 969	28 186
2003	4 552 252	56 496	42 788	35 938	24 691	11 247	13 708	24 955
2004	4 577 457	56 959*	41 635*	36 475*	23 253*	13 222*	15 324*	28 546*
2005	4 606 003*							
				Per 1 000 innbyggere				
1991-1995 gjennomsnitt	14,0	10,5	6,4	4,3	2,1	3,5	5,6	
1996-2000 gjennomsnitt	13,4	10,0	7,8	5,2	2,7	3,4	6,1	
2001		12,6	9,7	7,6	5,8	1,8	2,8	4,6
2002		12,2	9,8	8,8	5,1	3,8	2,4	6,2
2003		12,4	9,4	7,9	5,4	2,5	3,0	5,5
2004		12,4	9,1	7,9	5,1	2,9	3,3	6,2

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

¹ Samlet fruktbarhetstall beregnes som summen av ettårige aldersavhengige fruktbarhetsrater 15-49 år. Det kan tolkes som antall barn hver kvinne kommer til å føde under forutsetning av at fruktbarhetsmønsteret i perioden varer ved og at dødsfall ikke forekommer. For at det ikke skal bli befolkningsnedgang på lang sikt, når vi ser bort fra inn- og utvandring, må SFT være større enn 2,1 barn, fordi det blir født 5-6 prosent flere gutter enn jenter og noen kvinner dør før de er ferdige med den reproduktive perioden (15-49 år). Dette tilsvarer et nettoreproduksjonstall på 1,0.

Fødte, dødsfall, inn- og utvandring 1970-2004**Forventet levealder ved fødselen 1950-2004****Samlet fruktbarhetstall i Norge, Sverige, Frankrike og Spania, 1980-2004**

gjør den økende fødealderen at mange kvinner og menn fortsatt har hjemmeboende barn når de er langt opp i femtiårsalderen. Videre er det flere menn enn kvinner som ikke får barn i det hele tatt, noe som kan få betydning for deres omsorg i alderdommen (Skrede 2004).

Fruktbarhetsnivået i Norge er fortsatt blant de høyeste i Europa, etter Frankrike, Irland, Island og Albania. I EU har SFT vært rundt 1,45 siden 1993. Sverige har SFT svingt sterkt opp og ned de siste 20 årene. Fruktbarheten har økt kraftig siden 2000 og er nå nesten like høy som i Norge (1,75 i 2004 i følge foreløpige tall). Også i Frankrike er fruktbarhetsnivået høyt - og nå ganske stabilt - etter en betydelig økning i perioden 1995-2000. Fortsatt har Sør- og Øst-Europa lavest fruktbarhet, både i Europa og i verden som helhet. I

Italia og Spania har SFT økt svakt de siste årene, til 1,25. I flere av de nye medlemslandene i EU var SFT helt nede i 1,1 barn per kvinne på slutten av 1990-tallet, men har siden økt svakt (Bulgaria, Tsjekia og Latvia).

Dødelighet

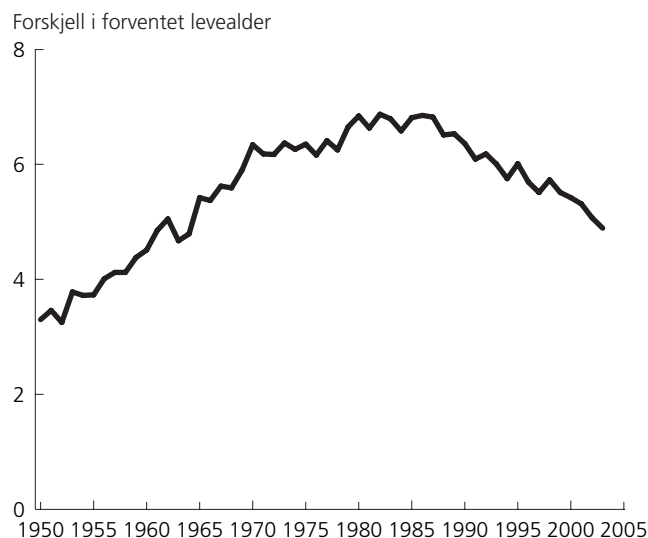
Levealderen har økt sterkt de siste årene. Siden de siste befolkningsframskrivingene ble laget i 2002 har levealderen steget med nesten ett år for begge kjønn under ett. Dette er betydelig raskere enn i mellomalternativet i disse framskrivingene, og på linje med det høyeste alternativet (se SSB 2004 og Brunborg 2004).

Forventet levealder ved fødselen i 2003 var 77,0 år for menn og 81,9 år for kvinner, de høyeste tallene som noen gang er estimert for Norge. På grunnlag av endringene i aldersstruktur og dødelighetstall for de siste årene anslår vi at levealderen økte med omtrent 1/3 år for begge kjønn under ett fra 2003 til 2004.

Forskjellen mellom kvinners og menns levealder fortsetter å gå ned. Den var i 2003 kommet ned i 4,9 år, som er den minste siden 1964, og nærmer seg 3-4 år. Dette var forskjellen i Norge før mennenes dødelighet økte på 1950-60-tallet bl.a. pga. høy hjerte- og kardødelighet.

FNs nye befolkningsframskrivinger for alle land i verden fram til 2050 er basert på forutsetninger om fruktbarhet, levealder og nettoinnvandring for hvert enkelt land (UN 2005). For Norge er levealderen for begge kjønn under ett antatt å øke betydelig, fra 79,3 år i 2000-2005 til 84,9 år i 2045-2050. På slutten av perioden regnes Norge med å ha den 10. høyeste levealderen i verden, mot den 13. høyeste i dag. Japan er hele tiden på topp, med en økning fra 81,9 til 88,3 år gjennom perioden. SSBs anslag for framskrivingene er

Forskjell mellom forventet levealder for kvinner og menn 1950-2003

Kilde: Statistisk sentralbyrå

i rimelig samsvar med FNs anslag for den norske levealderen for 2050. FN anslår den til 85 år, mot 86 år i våre beregninger.

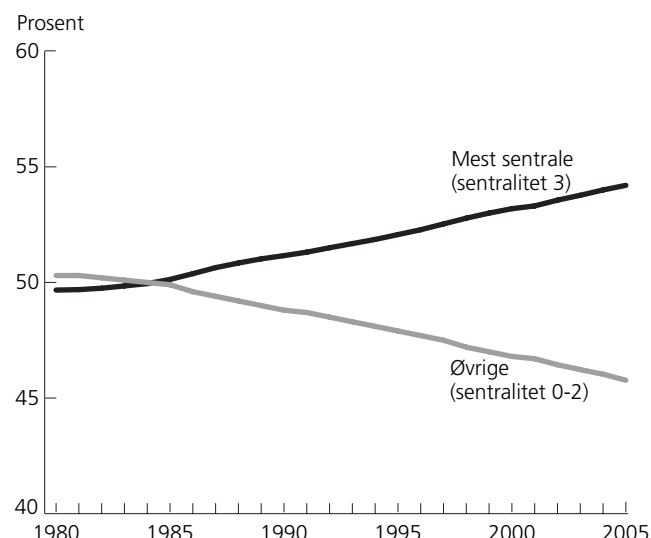
Inn- og utvandring

I 2004 økte innvandringen svakt mens utvandringen gikk noe ned, slik at nettoinnvandringen økte til 13 200. Dette er høyere enn i 2003, men betydelig lavere enn i 2002, som var et år med spesielt høy nettoinnvandring. Antall asylsøkere er halvert fra 15 700 i 2003 til 7 900 i 2004. Asylsøkere kommer imidlertid ikke med i tallet for innvandrere før de får oppholdstillatelse. Det ble bosatt 5 500 personer i 2004 som hadde fått opphold i Norge på bakgrunn av asyl eller flyktningelignende årsaker, en nedgang på 1 500 fra 2003.

I 2004 ble det innvilget 12 800 familieinnvandringstillatelseter, en økning på 2 300 fra 2003. Et økende antall av disse skyldes at norske statsborgere uten innvandrerbakgrunn gifter seg med utlendinger. I fjor ble det gitt flest familieinnvandringstillatelseter til personer fra Thailand (1 100), mer enn dobbelt så mange som for Pakistan. Det er også mange familieinnvandringstilatelseter fra Russland og Filippinene.

Fra de ti nye EU-medlemmene var det en nettoinnvandring på over 2 000 statsborgere i 2004, nesten en

Andel av befolkningen i de mest sentrale og de øvrige kommuner, 1980-2005. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå

firedobling fra 2003. På den annen side ble denne halvert fra 2002, trolig fordi mange ventet med å søke om oppholdstillatelse til dette ble lettere etter 1.5.2004. Nettoinnvandringen i 2004 var størst for polakker med 1 337 personer, men det var også en betydelig økning av statsborgere fra Estland og Litauen. I 2004 ble det gitt 25 000 førstegangs arbeidstillatelseter til borgere fra de nye EU-landene, mot 18 000 i 2003, flest til polakker (16 000), litauere (6 000) og latviere (1 000).

Bruttostrømmene både inn og ut av landet var imidlertid størst for norske og svenske statsborgere, som vanlig. De siste ti år har det vært en liten nettoutvandring av norske statsborgere på 1 000-3 000 per år. De siste årene er det igjen blitt et innvandringsoverskudd av svenske statsborgere, etter et underskudd i 2000 og 2001.

Regional befolkningsutvikling

Sentraliseringen av befolkningen fortsetter. Andelen som bor i de mest sentrale kommunene har økt hvert år fra 1980 til 2005, fra 49,7 prosent i 1980 til 54,2 prosent i 2005.² Det er særlig mange av de minst sentrale kommunene (grad 0) på det indre Østlandet og i Nord-Norge, mens de mest sentrale kommunene (grad 3) består av de største byene og omegnskommunene til disse. De minst sentrale kommunene har

² Med sentralitet menes en kommunes geografiske beliggenhet i forhold til tettsteder av ulike kategorier. Det er fire hovednivåer for sentralitet, 0 - 3: En kommune har sentralitet 3 når dens befolkningstetthetspunkt ligger innenfor 75 minutters reisetid (90 minutter for Oslo) fra et tettsted med minimum 50 000 innbyggere (med raskeste transport-middel unntatt fly); sentralitet 2 betyr at det er maksimalt 60 minutters reisetid til et tettsted med minimum 15 000 innbyggere; sentralitet 1 vil si at det er maksimalt 45 minutters reisetid til et tettsted med minimum 5 000 innbyggere. Kommuner som ikke oppfyller noen av disse kriteriene, får sentralitet 0. Hvis en kommune oppfyller to eller flere kriterier samtidig, velges nivået med høyeste nummer. Standarden ble laget i 1994 på grunnlag av data fra Folke- og bolig tellingen 1990 (SSB 1994).

Indikatorer for regional befolkningsutvikling 1981-2005

Periode/år	Antall kommuner i alt	Gjennomsnittlig kommune størrelse. Personer	Antall innenlandske flyttinger over kommunegrensene	Andel av befolkningen i de mest sentrale kommuner. Prosent	Andel av kommunene med nedgang i folketallet. Prosent	Andel av kommunene med fødselsunderskudd. Prosent	Andel av kommunene med negativ innenlandsk flyttebalanse. ¹ Prosent
1981-85	454	9 076	174 006	49,9	41	35	
1986-90	450	9 320	179 252	50,8	48	38	
1991-95	439	9 791	170 573	51,7	47	37	
1996-00	435	10 163	191 433	52,8	47	39	63
2001	435	10 353	201 851	53,3	55	47	65
2002	434	10 424	193 100	53,6	48	51	64
2003	434	10 489	191 267	53,8	47	47	66
2004	434	10 547	191 022	54,0	52	45	67
2005	433	10 637		54,2			

¹ Kommuner med flytteunderskudd i forhold til andre norske kommuner.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fordeling av folketall og befolkningsendringer mm. på sentralitet. Foreløpige tall for 2004

Periode/år	Sentralitet 0	Sentralitet 1	Sentralitet 2	Sentralitet 3	Alle kommuner
Fordeling av folketall mm. (prosent)					
Folketall (2005)	14	7	25	54	100
Fødselstall	11	7	22	60	100
Antall døde	17	8	27	49	100
Fødselsoverskudd	-3	4	10	89	100
Folketilvekst	-12	0	15	97	100
Antall kommuner (2004)	47	11	19	24	100
Areal, km ² (2004)	64	13	12	11	100
Fordeling av flyttinger (prosent)					
Innflyttinger i alt	10	6	23	62	100
Utflyttinger i alt	12	6	23	59	100
Flyttinger fra andre kommuner	10	6	23	61	100
Flyttinger til andre kommuner	13	7	23	57	100
Flyttinger fra utlandet	12	6	18	64	100
Flyttinger til utlandet	9	4	16	71	100
Gjennomsnitt					
Andel 67+, prosent (2002)	16,3	14,5	14,4	12,2	13,5
Andel 90+, prosent (2002)	0,8	0,7	0,6	0,5	0,6
Samlet fruktbarhetstall (1995-99)	2,02	1,96	1,85	1,91	1,95
Størrelse, personer (2005)	3 050	7 320	14 225	24 019	10 613
Areal, km ²	1 028	880	483	342	746
Befolkningstetthet, personer per km ²	3	8	29	70	14

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

gjennomgående små folkemengder, store arealer og lav befolkningstetthet.

Flere indikatorer for den regionale befolkningsutviklingen er ganske konjunkturfølsomme, som innenlandske flyttinger over kommunegrensene, som var spesielt høyt under høykonjunkturen rundt 2000. Bortsett fra under lavkonjunkturen på begynnelsen av 1980-tallet, da det var stor ekspansjon innen bl.a. utdannings- og omsorgssektorene som skapte mange nye arbeidsplasser for kvinner, har omtrent halvparten av kommunene tapt folketall hvert år.

Tendensen til økt sentralisering drives imidlertid ikke bare av innenlandske flyttinger. I forhold til folketallet har de mest sentrale kommunene flere fødsler, færre dødsfall og fflyttinger, både fra resten av Norge og fra

utlandet. De mest sentrale kommunene, som i 2004 utgjorde 54 prosent av folkemengden og 24 prosent av kommunetallet, hadde 89 prosent av fødselsoverskuddet og 97 prosent av befolkningsveksten. På den annen side hadde de minst sentrale kommunene fødselsunderskudd og en betydelig nedgang i folketallet, noe de har hatt hvert eneste år siden 1981. Dette kommer bl.a. av at de minst sentrale kommunene har en eldre befolkning. I kommuner med lavest sentraliseringsgrad utgjorde personer 67 år og over 16,3 prosent av befolkningen i 2002, mot bare 12,2 prosent i de mest sentrale kommunene. De minst sentrale kommunene har fortsatt litt høyere fruktbarhet enn mer sentrale kommuner, men forskjellene er langt mindre enn for 20-30 år siden, og høy fruktbarhet kan ikke lenger kompensere for fraflytting. De siste ti år har folketallet sunket i fire av fylkene (Oppland, Sogn og

Fjordane, Nordland og Finnmark). Folketallet har gått spesielt mye ned i nordnorske kommuner, der bare ti kommuner vokste i perioden 1995-2005.

FNs befolkningsframskrivinger

Ifølge FNs nye framskrivinger vil verdens befolkning øke til 9,1 mrd. i 2050 (UN 2005). Nesten all vekst vil skje i utviklingsland, der folkemengden antas å øke fra 5,3 mrd. i dag til 7,8 mrd. i 2050, i flere land vil den tredobles. I industrilandene vil folketallet være nesten uendret på 1,2 mrd. I 51 land antas folketallet å bli lavere i 2050 enn i 2005, bl.a. Tyskland, Italia, Japan og de fleste land som tilhørte Sovjetunionen, men ikke i noen av de nordiske landene. Folketallet i Europa er beregnet å synke fra 728 mill. i 2005 til 653 mill. i 2050.

FNs anslag på Norges folketall i 2050 er 5,44 mill., som er nær det norske mellomalternativets 5,59 mill. I forhold til de norske mellomforutsetningene regner FN med litt høyere fruktbarhet, litt lavere levealder, som nevnt ovenfor, og litt lavere nettoinnvandring (12 000 per år mot SSBs 13 000).

FNs beregninger viser også at befolkningen vil aldres sterkt over hele kloden, pga. synkende fruktbarhet og økende levealder. Antall personer over 60 år vil tredobles, fra dagens 672 mill. til nesten 1,9 mrd. i 2050. Økningen i antallet over 80 år vil bli enda sterkere, fra 86 mill. i 2005 til 394 mill. i 2050. Denne aldersgruppa vil også vokse sterkt i utviklingslandene, fra 42

mill. til 278 mill., slik at i 2050 vil majoriteten av de aller eldste bo i utviklingsland. Andelen som er over 65 år vil øke fra 2005 til 2050 fra 6 til 15 prosent i utviklingslandene og fra 15 til 26 prosent i industrilandene. En aldrende befolkning er altså ikke et særnorsk fenomen.

Referanser

Brunborg, Helge (2004): Befolkningen blir eldre, *Økonomiske analyser* 5/2004: 9-20.

Lappegård, Trude og Helge Brunborg (2004): Ungdom og demografi. Om endringer i demografisk atferd i overgangen fra ung til voksen, *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 4(1): 93-104

Skrede, Kari (2004): Færre menn blir fedre, *Økonomiske analyser* 6/2004: 57-68.

SSB (1994): *Standard for kommuneklassifisering*, NOS C 192, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.

SSB (2004): *Framskrivningen av folkemengden 2002-2050. Nasjonale og regionale tall*, NOS D319, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger. Også på http://www.ssb.no/emner/02/03/nos_folkfram/nos_d319/.

UN (2005): *World Population Prospects: The 2004 Revision*, <http://www.un.org/esa/population/unpop.htm>.